КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет туризму, бізнесу і психології
Кафедра психології і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчально-виховної роботи
_____ Мирослав СОЛОВЕЙ
«27» червня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія психології

галузь знань	***05 соціальні та поведінкові науки***
спеціальність	***053 психологія***
освітній рівень	***бакалавр***
освітня програма	***Практична психологія***
статус дисципліни	***нормативна***

Форма здобуття освіти: *денна*
Навчальний рік: *2022 /2023*
Семестр: *VII – VIII*
Кількість кредитів ЄКТС: *6*
Мова навчання: *українська*
Форма підсумкового контролю: *залік, іспит*

КИЇВ – 2022

Розробник: Кучеровська Н.О., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології і туризму

Схвалено на засіданні кафедри психології і туризму.
Протокол № 17 від «01» червня 2022 року.

Завідувач кафедри Олександр БОНДАРЕНКО

Схвалено на засіданні вченої ради факультету туризму, бізнесу і психології.
Протокол № 9 від «27» червня 2022 року.

Голова вченої ради факультету Наталія ЖДАНОВА

1. Мета вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія психології» є складовою загальнопсихологічної та теоретичної підготовки студентів, що спеціалізуються в галузі психології. Головна мета курсу полягає у формуванні у здобувачів наукових уявлень про виникнення та динаміку розвитку психологічних знань у світовій та новітній українській історії, формування знань про розвиток основних зарубіжних та вітчизняних напрямів, психологічних підходів та теорій.

2. Загальний обсяг (відповідно до робочого навчального плану) – 6 кредитів ЄКТС; 180 год., у тому числі:

лекції – 34 год.
семінарські заняття – 36 год.
самостійна робота – 110 год.

3. Передумови до вивчення або вибору навчальної дисципліни

Історія психології – комплексна дисципліна, її зміст ґрунтується на тих відомостях, які були отримані здобувачами з інших дисциплін – загальної, вікової, соціальної психології тощо. У системі соціально-гуманітарної освіти курс пов'язаний міжпредметними зв'язками з усім спектром соціально-гуманітарних дисциплін, насамперед філософією, історією, культурологією.

4. Анотація навчальної дисципліни:

Навчальна дисципліна «Історія психології» є обов’язковим компонентом освітньої програми «Практична психологія». Вона займає одне з центральних та системоутворюючих місць в системі фахової підготовки здобувача віщої освіти зі спеціальності 053 Психологія і сприяє формуванню теоретико-методологічного базису професійного світогляду та діяльності фахівця в галузі психології.

Предметом вивчення дисципліни є історія розвитку психологічних знань та становлення психології як науки. Лекційне викладення теоретичного матеріалу супроводжується виконанням студентами самостійних завдань, спрямованих на опрацювання літературних джерел і систематизації основного масиву знань, що складають зміст курсу.

Тематична побудова курсу спирається на хронологічний принцип, що відображає послідовний розвиток психологічного знання в різні періоди часу – від періоду античності до сучасності. При цьому розвиток психологічних ідей розглядається в контексті філософських, релігійних, природничо уявлень про світ і людину того чи іншого історичного періоду.

Курс викладається протягом VII і VIII семестрів, і, відповідно, складається з двох навчальних модулей і п’яти змістових модулів. **Модуль перший** називається «Розвиток зарубіжної психології від Античності до кінця XIX ст.» і включає в себе: *змістовий модуль 1* «Історія психології як наукова галузь», *змістовий модуль 2* «Філософська парадигма в психології», *змістовий модуль 3*

«Природничо-наукова парадигма в психології». **Модуль другий** «Розвиток зарубіжної і вітчизняної психології в ХХ і перші десятиріччя ХХІ ст.» містить *змістовий модуль 4* «Розвиток зарубіжної психології в ХХ – на початку ХХІ ст.» і *змістовий модуль 5* «Розвиток вітчизняної психології».

5. Завданням вивчення навчальної дисципліни «Історія психології» є формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність **-** здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 12. Здатність глибоко розуміти вітчизняні культурні традиції та їх вплив на психічну діяльність і повсякденну поведінку

Фахові компетентності:

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК 2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

ФК 11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

6. Очікувані результати навчання з дисципліни

Результат навчання (1. знати; 2. уміти; 3. комунікація; 4. автономність і відповідальність)		**Форми навчання** (та / або методи і технології)	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання** *(за необхідності)*
Код	**Результат навчання**		
ЗНАТИ:			
1.1.	найбільш значущі події, факти та персоналії в історії розвитку наукового та позанаукового психологічного знання	Лекції (традиційні та проблемно-орієнтовані), семінари, метод проблемних запитань, самостійна позааудиторна робота	Усне поточне опитування під час аудиторних занять, виконання самостійних завдань (усно та письмово), письмова МКР
1.2.	особливості розвитку психологічних знань в різні хронологічні періоди і в різних країнах		
1.3.	тенденції розвитку сучасної зарубіжної і вітчизняної психології		
УМІТИ:			
2.1.	виділяти проблемні питання і проводити зіставлення теорій та концепцій	Семінари традиційні та семінари-дискусії; робота в малих групах; практичні завдання, що виконуються під час самостійної позааудиторної роботи	Усне поточне опитування під час аудиторних занять (індивідуальне та фронтальне), письмова МКР. Оцінювання виконання індивідуальних практичних завдань
2.2.	володіти основами історико-порівняльного дослідження, методами біографічного, тематичного, категориально-понятійного та логіко-структурного аналізу наукової спадщини вченого та його життєвого шляху		
2.3.	здійснювати історичну реконструкцію генези наукових ідей та теорій, виявляти спадкові зв'язки у розробці психологічних проблем, проводити зіставлення теорій та концепцій		
КОМУНІКАЦІЯ:			
3.1.	донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності	Семінари традиційні та семінари-дискусії; робота в малих групах; самостійна позааудиторна робота; рольові та ділові ігри	Усне поточне опитування під час аудиторних занять. Оцінювання виконання індивідуальних та групових практичних завдань, письмова МКР
3.2.	здатність ефективно формувати комунікативну стратегію в різних професійних ситуаціях		
АВТОНОМНІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:			
4.1.	здатність самостійно опрацьовувати інформацію, нести відповідальність за виконання завдань	Виконання індивідуальних та групових	Оцінювання виконання індивідуальних та

4.2.	приймати самостійні рішення та відстоювати погляди у розв’язанні професійних завдань	практичних завдань, підготовка презентацій	групових практичних завдань, письмова МКР

7. Співвідношення очікуваних результатів навчання з дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання з дисципліни (код) **Програмні результати навчання (назва)**	**1.1**	**1.2**	**1.3**	**2.1**	**2.2.**	**2.3**	**3.1**	**3.2**	**4.1**	**4.2**
ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	+	+	+							
ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань	+	+	+			+			+	
ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел		+		+	+		+	+		+
ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	+	+	+	+	+		+	+		+

8. Система оцінювання результатів навчання студентів

Розподіл балів між видами навчальної діяльності змінюється в залежності від форми підсумкового контролю:

семестр	форма підсумкового контролю	види навчальної діяльності здобувача	максимальна кількість балів
VII	залік	аудиторна та самостійна робота	**50**
		модульна контрольна робота (МКР)	**50**
		залік	**-**
VIII	іспит	аудиторна та самостійна робота	**50**
		модульна контрольна робота (МКР)	**20**
		іспит	**30**

Семестровий рейтинговий бал є сумою рейтингового бала за поточну (аудиторну та самостійну) роботу протягом семестру та рейтингового бала за МКР.

Поточне оцінювання аудиторної та самостійної роботи студентів здійснюється в національній 4-бальній шкалі («5», «4», «3», «2»). Невиконання завдань самостійної роботи, невідвідування семінарських занять позначаються «0».

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів (робота під час семінарів та/або практичних занять)

«5»	*студент демонструє вільне володіння матеріалом теми семінару; ознайомлений з рекомендованою літературою, вміє самостійно знайти відповідь на проблемні запитання, спираючись на лекційний матеріал та першоджерела; вміє вводити та використовувати власні класифікації, аналізувати, робити власні висновки; здатен встановлювати міжтематичні та міжпредметні зв'язки*
«4»	*студент демонструє достатньо вільне володіння матеріалом теми семінару; ознайомлений з рекомендованою літературою та першоджерелами, відповідь на проблемні запитання знаходить за допомогою викладача, спираючись на лекційний матеріал та вивчення першоджерел; допускає неточності та несуттєві (які кардинально не міняють суть) помилки у визначені понять та категорій і т.і., але легко усуває їх завдяки додатковим питанням*
«3»	*студент частково володіє матеріалом теми семінару; репродуктивно відбиває зміст лекційного матеріалу та/або основного підручника; допускає помилки у визначені понять та категорій і т.і.; нездатний знайти відповідь на проблемні запитання, чи вирішити проблемні завдання*
«2»	*студент демонструє нездатність розкрити питання семінару; не опанував зміст теми, вкрай слабо знає рекомендовану літературу, не володіє науковими фактами та категоріями, не знає основних закономірностей психічних явищ; показує низький рівень загальногуманітарного та наукового мислення*

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи здобувачів

«5»	*робота виконана правильно, повністю і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані*
«4»	*робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані*
«3»	*робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності дотримані частково*
«2»	*робота виконана на неприйнятно низькому рівні; оформлення не відповідає вимогам; вимоги академічної доброчесності не дотримані*
«0»	*робота не виконана*

Модульна контрольна робота (МКР) проводиться наприкінці семестру і охоплює весь зміст навчального модуля. МКР оцінюється за 4-бальніою шкалою («5», «4», «3», «2»). Трансформація оцінки у рейтинговий бал за МКР проводиться у такий спосіб:

у VII семестрі форма підсумкового контролю – **ЗАЛІК**	у VIII семестрі форма підсумкового контролю – **ІСПИТ**
«5» - 50 балів «4» - 40 балів «3» - 30 балів «2» - 1-20 балів Неявка на МКР – 0 балів	«5» - 20 балів «4» - 16 балів «3» - 12 балів «2» - 8 балів Неявка на МКР – 0 балів

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи студентів

«5»	*при виконанні завдання студент демонструє широку обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, дає вірне та коректне визначення основним поняттям і психологічним термінам; вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки*
«4»	*при виконанні завдання студент показав достатню обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, але виявляє при цьому недостатнє вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коментарі і висновки*
«3»	*при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, низьке розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, труднощі у проведенні аналізу психологічної ситуації або емпіричних даних та формулюванні коректних та*

	вірних коментарів і висновків
«2»	*при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, нерозуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, невміння проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки*
«0»	*робота не виконана*

Підсумкова оцінка за дисципліну виставляється за наступною схемою**:**

підсумковий рейтинговий бал	оцінка за шкалою ЄКТС	підсумкова оцінка за дисципліну за національною шкалою	
		форма підсумкового контролю – **залік**	форма підсумкового контролю – **іспит**
90 – 100	A	зараховано	відмінно
82 – 89	B		добре
75 – 81	C		
66 – 74	D		задовільно
60 – 65	E		
0 – 59	FX	незараховано	**незадовільно** з можливістю повторного складання

Підсумкова форма контролю у VII семестрі – **ЗАЛІК в усній формі.**

Умови допуску до заліку: повне виконання програми курсу та всіх видів робіт, відпрацювання пропущених лекцій і семінарських занять, виконання самостійної роботи, успішне виконання модульної контрольної роботи.

- ✓ Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни **60 і вище**, отримують оцінку «зараховано» і відповідну оцінку в шкалі ЄКТС без складання заліку.
- ✓ Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни **59 і нижче**, складають залік і в разі успішного складання їм виставляється оцінка «зараховано» в національній шкалі, а в шкалі ЄКТС – Е та бал 60. Якщо студент під час заліку отримав оцінку «не зараховано», то йому у відомість обліку успішності виставляється оцінка «не зараховано» в національній шкалі, оцінка FX – у шкалі ЄКТС та його семестровий рейтинговий бал за дисципліну.

Критерії оцінювання відповіді на залік:

критерії оцінювання	**шкала оцінювання**	
	«зараховано»	**«не зараховано»**
відповідність відповіді змісту питання	відповідь здобувача повністю відповідає змісту питання. основні проблеми розкриті чітко та в повній мірі	відповідь здобувача лише частково відповідає / не відповідає змісту питання. основні проблеми визначено нечітко / не визначено

повнота і ґрунтовність відповіді	основні питання розкриті повністю і ґрунтовно	основні питання розкриті лише частково і без належної глибини / зовсім не розкриті
термінологічна коректність	здобувач вільно й коректно користується понятійно-категоріальним апаратом дисципліни	здобувач майже не користується професійною термінологією

Оцінка **«зараховано»** виставляється за умови, якщо відповідь здобувача в повній мірі відповідає всім зазначеним критеріям. Оцінка **«не зараховано»** виставляється за умови, якщо відповідь здобувача не відповідає хоча б одному із зазначених критеріїв.

Підсумкова форма контролю у VIII семестрі – **ІСПИТ в усній формі.** Здобувачі мають дати відповідь на три питання екзаменаційного білету.

Для допуску здобувача вищої освіти до іспиту необхідним є виконання ним вимог навчального плану і графіка навчального процесу, а саме: усі пропущені аудиторні заняття мають бути відпрацьовані, усі види робіт, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни, мають бути виконані.

Максимальний екзаменаційний бал становить **30.** Викладач оцінює відповідь здобувача на іспиті за 4-бальною шкалою. Отримана оцінка трансформується в **екзаменаційний рейтинговий бал** у такий спосіб:

«відмінно» – 30 балів
«добре» – 23 бали
«задовільно» – 18 балів
«незадовільно» – 0 балів

Критерії оцінювання усної відповіді здобувача на іспиті:

«відмінно»	*повна і правильна відповідь на всі питання екзаменаційного білета, здобувач демонструє знання фактологічного матеріалу, основних теоретичних питань курсу, вичерпно відповідає на додаткові запитання викладача, творчо застосовує теоретичний апарат дисципліни*
«добре»	*в цілому правильна відповідь на питання екзаменаційного білета, здобувач вміє робити аналіз і висновки, але на додаткові запитання викладача відповідає з деякими неточностями та недоліками*
«задовільно»	*поверхнева відповідь на питання екзаменаційного білета, здобувач припускається помилок при висвітленні фактологічного матеріалу, частково знає відповідь на запропоновані питання і демонструє наявність окремих елементів самостійного мислення*
«незадовільно»	*відсутність будь-якої відповіді на теоретичні запитання внаслідок незнання програмного матеріалу*

Якщо здобувач на іспиті з дисципліни, з якої він мав семестровий рейтинговий бал **менше 42 балів**, отримує **позитивну** екзаменаційну оцінку («відмінно», «добре», «задовільно»), то йому виставляється підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою **лише «задовільно»**, за шкалою ЄКТС – **Е**, а в екзаменаційній відомості в графі «Підсумковий рейтинговий бал» ставиться **60 балів**.

9. Програма навчальної дисципліни. Тематичний план занять

№ п/п	№ і назва теми (включно з темами, винесеними на самостійне опрацювання)	Кількість годин			
		денна форма			
		Разом	у тому числі		
			лекції	семінарські/ практичні заняття	самостійна робота
МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК ЗАРУБІЖНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО КІНЦЯ XIX ст.					
	Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКОВА ГАЛУЗЬ				
1.	Тема 1. Предмет і задачі історії психології	**10**	2	2	6
	Змістовий модуль 2. ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА В ПСИХОЛОГІЇ				
2.	Тема 1. Розвиток психологічних ідей в епоху Античності	**12**	2	2	8
3.	Тема 2. Розвиток психологічних ідеї в період Середньовіччя і Відродження	**12**	2	2	8
	Змістовий модуль 3. ПРИРОДНИЧО-НАУКОВА ПАРАДИГМА В ПСИХОЛОГІЇ				
4.	Тема 1. Розвиток психологічних ідей в західноєвропейських країнах в XVII ст.	**14**	2	2	10
5.	Тема 2. Розвиток психологічних ідей в західноєвропейських країнах в XVIII – на початку XIX ст.	**14**	2	2	10
6.	Тема 3. Розвиток психології на рубежі XIX-XX віків	**26**	4	4	18
	МКР	**2**		2	
	Разом за модулем 1	**90**	**14**	**16**	**60**
МОДУЛЬ 2. РОЗВИТОК ЗАРУБІЖНОЇ І ВІТЧИЗНЯНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В XX І ПЕРШІ ДЕСЯТИРІЧЧЯ XXI ст.					
	Змістовий модуль 4. РОЗВИТОК ЗАРУБІЖНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В XX - НА ПОЧАТКУ XXI ст.				
7.	Тема 1. Психоаналіз та постфрейдизм	9	2	2	5
8.	Тема 2. Біхевіоризм та необіхевіоризм	9	2	2	5
9.	Тема 3. Гештальтпсихологія	9	2	2	5
10.	Тема 4. Генетична та когнітивна психологія	9	2	2	5
11.	Тема 5. Гуманістична та екзистенційна психологія	9	2	2	5
	Змістовий модуль 5. РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПСИХОЛОГІЇ				
12.	Тема 1. Розвиток психологічних ідей в період від Київської Русі до XVII ст.	**9**	2	2	5
13.	Тема 2. Розвиток вітчизняної психології: XVIII – перша половина XIX ст.	**8**	2	1	5
14.	Тема 3. Розвиток вітчизняної психології: друга половина XIX– початок XX ст.	**8**	2	1	5
15.	Тема 4. Розвиток вітчизняної психології радянського періоду	**9**	2	2	5
16	Тема 5. Психологія в Україні та її розвиток у власних межах	**9**	2	2	5
	МКР	**2**		2	
	Разом за змістовим модулем 2	**90**	**20**	**20**	**50**
	УСЬОГО ГОДИН	**180**	**34**	**36**	**110**

10. Рекомендована література

Базова

1. Грисенко Н.В. Посібник до вивчення курсу «Історія психології». Д.: РВВ ДНУ, 2008. 33 с.
2. Історія психології : курс лекцій : навчальний посібник. / Уклад. Н. В. Гриньова. Умань : Візаві, 2012. 209 с.
3. Історія психології: від античності до початку XX століття : навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. НВП «Інтерсервіс». 235 с.
4. Історія психології: від античності до початку XX століття : навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. НВП «Інтерсервіс». 235 с.
5. Махній М.М. Історія психології: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2016. 472 с.
6. Роменець В. А. Історія психології, XIX - початок XX століття : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2007. 828 с.
7. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології, XX століття : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Освіти. Київ : Либідь, 1998. 988 с.

Додаткова

1. Роменець В. А. Історія психології. Стародавній світ. Середні віки. Відродження : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2005. 914 с.
2. Роменець В. А. Історія психології XVII століття: Навч. посібник. Київ : Вища шк., 1990. 365 с.
3. Роменець В. А. Історія психології епохи Просвітництва: Навч. посібник. Київ: Вища шк., 1993. 568 с.
4. Бондар С. В. Психологічні ідеї в Україні XI-XIV ст. / С. В. Бондар // Джерела формування та історія утвердження предметної галузі української психології : монографія / Акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ : Пед. думка, 2008. – С. 5-24.
5. Джерела формування та історія утвердження предметної галузі української психології: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2008. 224 с.
6. Гридковець Л. М. Психологія як наука про душу в християнській парадигмі : шлях інтеграції теорії в практику. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 12. С. 70-72.
7. Данилюк І. В. Історія психології в Україні. Західні регіони (остання чверть XIX - перша половина XX століття): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2002. 148 с.
8. М’ясоїд П. А. В. А. Роменець: від історичної до канонічної психології. *Педагогіка і психологія*. Вісник АПН України. 2011. № 1. С. 5-16.
9. Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку: монографія / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський та ін. ; НАПН України, Ін-т психол. ім. Г. С. Костюка; за ред. В. В. Турбан. – Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 305 с.